

1) Problem with Decree of Congregation to Annul Kiddushin (Turkey): Not Done Universally

שו"ת מהר"ם אלשקר סימן מח

לשלוניקי שאלת שהקהלה מהקהלות הקדושות שבמקומכם עם החכם שלהם הסכימו ותקנו ביניהם שלא יהיה רשות ביד שום אדם לקדש שום אשה אלא בפני עשרה מישראל והחכם בתוכם וכל מי שיעבור ויקדש בפחות מכאן יהיה קדושו בטלין ומופקעין מעתה ועד עולם והכסף הפקר והאשה לא תהיה מקודשת כלל ותוכל להנשא בלא גט. ואתה תמהת על דבר זה ורצית לעמוד על דעתי אם יכלו לעשות כן ולהפקיע קדושי תורה או לא

תשובה אל תתמה על החפץ דודאי בכל דור ודור יכולין בני העיר הם ובית דינם לעשות תקנות וגדרים ואפילו להסיע ממדת דין תורה וכדנתיא בפרק קמא דבבא בתרא ורשאינן בני העיר להתנות ועל השערים ועל שכר פועלים ולהסיע על קיצותן. ופלי רש"י ז"ל לקנוס העובר על קיצת דבריהם ולהסיעו ממדת דין תורה ע"כ. ובתוספתא נמי גרסינן עלה רשאינן בני העיר לומר כל מי שיראה אצל פלוני יהי נותן כך וכך. כל מי שיראה אצל מלכות יהי נותן כך וכך וכו' וכן יכולין בית דין להפקיע ממון שיש לו בעלים ולהפקירו וכדאיתא בפרק אלו מגלחין דאמרינן התם מנא לן דמפקר' נכסי דכתיב ואשר לא יבא לשלשת הימים. והכי איתא פרק השולח גבי פרוזבול דאקשינן התם ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית כלומר בזמן הזה ותקנו רבנן תשמטו ותירץ רבא דהפקר ב"ד הפקר כלומר דאין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגדר דהפקר ב"ד הפקר. ונפקא ליה מההוא קרא גופיה דאשר לא יבא וכו' ופרש"י ז"ל דרבא מתרץ אפילו לרבנן דפליגי אדר' וקאמרי שביעית בזמן הזה להשמטת מלוה דאורייתא ותקן הלל דלא תשמט ומשום דהפקר ב"ד הפקר. וכן פירשו הרשב"א והר"ן ז"ל אלמא אפילו בחוב שהיה ביד הלוה וזכה בו מן התורה חכמים זכו אותו למלוה בפרוזבול. והכי נמי מוכח בפסחים פרק כל שעה דאמרינן התם המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניית דשרירן וביישן אין חוששין לקדושו. ופרש"י ז"ל מתחלת שש שעות ולמעלה דאף ע"פ שאין איסורו אלא מדרבנן אין חוששין לקדושו. ור"ת ז"ל פירש דמירי מסוף שש שעות ומשום דחיטי קורדנייתא חמץ נוקשא הוא דאיסורו מדרבנן יום ארבעה עשר עד הלילה ואפילו הכי אין חוששין לקדושו אלמא בין למר דאמר משום שעות בין למר דאמר משום חמץ אתי איסור חמץ מדרבנן ומפקע קדושו דאורייתא וטעמא דמילתא על כרחין משום דאפקעניהו רבנן לקדושה מיניה הילכך כיון דבית דין יכולין להפקיר ממון ביד בעליו ולהפקיעו אם הסכימו אנשי העיר שכל המקדש אשה שלא בתקנתן שיהיו המעות מופקרים לאחרים ולא יהיו שלו והרי הן כגזל בידו וביתה תקנתן תקנה וקדושו לאו קדושו ניהו דהוה ליה כקדשה בגזל ובחמס דאסיקנא בסוף האי ש' מקדש גבי ההוא דקדש בכלכלה של תאנים וכו' דאינה מקודשת וכמו שפירשו המפרשים ז"ל. ואי איכא דמותיב דהא התם גבי פרוזבול אמרינן דילמא כי תקן הלל פרוזבול לדרי עלמא כגון בי דינא דידיה וכדבר אמי ורב אסי דאלימי לאפקועי ממונא אבל לכולי עלמא לא שמע מינה אין כל בית דין יכולין להפקיע ממון אלא אי הוו אלימי כרב אמי ורב אסי לא היא דהתם מיירי בבי דינא לחודיה אבל כל אנשי העיר ובית דינה אלימי טפי. וכ"ש למאי דמפרש ר"ת ז"ל דלאו דוקא בבי דינא דרב אמי ורב אסי קאמר אלא בית דין חשוב שבדור ובי דינא רבה דאתריה כל זמן שאין גדול כמותן דאם יש גדולים כמותן אין בידם להפקיע הילכך ב"ד הקבוע בעירו דליכא דאלימי מיניה יכול לאפקועי ממונא וכו' בהסכמת כל הקהל. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בסנהדרין פרק כ"ד זה לשונו ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה וכו' וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ולאבד זכותן כפי מה שיראה לגדור פרצת הדת ולחזק הבדק או לקנוס אלם והרי הוא אומר בעזרא ואשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושוגו' ומכאן שהפקר ב"ד הפקר עכ"ל. שמע מינה דבכל בית דין מיירי וכו' ש בצבור שיכולין להפקיע ממון ולגזור ולתקן תקנותיהם ואפילו על הקטנים שבהם ועל הבאים אחריהם יכולים לגזור ולתקן וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל במשפטי החרם שבכל קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם כדאשכחן בקבלת התורה וכן במגילה דוקא כשנכתב תנאי זה בכתובתן מאי דורש ובצומות וכדאשכחן נמי בפילגש בגבעה שנשבעו איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה ונאסר הדור ההוא ואפילו הדורות הבאים היו אסורין אי לאו דכתיב אשר יתן ממנו דמשמע ממנו ולא מבנינו כדדרשינן בפרק יש נוחלין וכן כל הבאם מחוץ לדור בעיר נמי הרי הם כאנשי העיר כל שאין דעתם לשוב לארצם. וכדאיתא בפרק קמא דחולין בעובדא דרבי זירא דאכל מוגרמתא דרב ושמואל וכו' וכמו שפירשו המפרשים והמחברים ז"ל. נקטינן השתא דיכולין בכל עיר ועיר להפקיע ולהפקיר כסף הקדושין ולגזור עליהם ועל זרעם ומישעבר וקדש כנגד הסכמתן הרי הוא כאלו קדש בגזל ובמעוה שאינן שלו תדע דאפילו בטבעת שאולה המקדש בה שלא על דעת הבעלים כתב הרא"ש ז"ל דאין קדושו קדושין וכן מטיין דברי הרמב"ם ז"ל. וכן מוכח בפרק האיש מקדש כ"ש בממון המופקר והמופקע דהוי כאלו קדש בגזל ובחמס ואין קדושו קדושין כדברירנא. ועוד איכא למימר נמי דכל מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והכא נמי מאן דמקדש אדעתא דתקנת הקהל מקדש והוה ליה כאומר ליה את מקודשת על מנת שירצה אבא דאם לא רצה אינה מקודשת ודברים שבלבו ובלב כל העולם הוו דברים וסתמן הוי כפירושן והכי מוכח בהדיא בפרק המקבל גבי ההיא דהלל היה דורש לשון הדיוט כלומר לשון שהורגלו ההדיוטות לכותבו דתניא הלל הזקן אומר אנשי אלכסנדריא היו מקדשין נשותיהן ובשעת כניסתן לחופה באים אחרים וחוטפין אותן מהם בקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים אמר הלל הביאו לי כתובת אמכם הביאו לו כתובת אמם ומצא שכתוב בה לכשתכנס/לכשתכנס/ לחופה הוי לי לאנתו ולא עשו בניהם ממזרים משום דקדושיהן על מנת ולא חלו הקדושין עד שתכנס לחופה ובודאי לאו כתובתן של אלו הביאו לו אלא כתובות בני העיר הביאו לו וכשראה שכתוב בהן כך הכשיר את אלו ואף על פי שלא נכתב תנאי זה בכתובתן דהמקדש סתם באותו מקום על סמך המנהג שנהגין בו קדש. והוי התנאי

כאלו נכתב דאי דוקא כשנכתב תנאי זה בכתובתן מאי דורש לשון הדיוט דקאמר פשיטא דיש לו לקיים כמו שהתנה דהא לאו אסמכתא היא וכמו שכתבו שם התוספות והרשב"א ז"ל בבירור. וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל ור"ח ז"ל דכל הני דשמעתין אף על פי שלא כתב כמו שנכתב דמי. והלל הזקן אף על פי שלא ראה כתובת אמם הכשיר. ומסיק בה הר"ן ז"ל הילכך שמעינן משמעתינ דכל שרגילין הדיוטות לכתוב אף על פי שלא נכתב כמו שנכתב דמי ע"כ. אלמא יכולין בית דין להפקיע כסף הקדושין דמאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. וכן כתב הרשב"א ז"ל בתשובותיו ז"ל בבירור ומייתי ראיה מההיא דריש פרק קמא דכתובות דאמרינן התם משום צנועות ומשום פרוצות שרינן אשת איש לעלמא. ומהדרינן אין. דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. פירוש דכל המקדש בדעת חכמים הוא תולה דהא כדת משה וישראל קאמר ואפקעוה רבנן לקדושיה מיניה ושוויה לממון מתנה והפקר בית דין הפקר כדמפרש רש"י ז"ל. ומייתי נמי ראיה מההיא דאקדשה כשהיא קטנה וגדלה ואותבוה אבי כורסיא ואתא איניש אחרינא וחטפה ולא אצרכוה גיטא מבתרא. דאפקעינהו רבנן לקדושיה מיניה וכדאיתא התם. ומוכח לה נמי מההיא דחזקת הבתים תלויה וקדושה אין קדושי קדושי דאפקעינהו רבנן לקדושיה מיניה כלומר שהפקירום ועשו אותן מתנה עוד כתב שם דהצבור כב"ד של בני עירם ויכולין להפקיע ולהפקיר מעתה ועד עולם או לזמן שירצו כל ממון שינתן לשום אשה מקהלם שלא על פי תקנתם וכתב שכך היה נוהג רבינו האי גאון הוא ואבותיו זכר קדושים ואדירים לברכה. ושצוו לצבור לנהוג כך אחריהם. עוד כתב שדן כן לפני רבו הרמב"ן ז"ל במעשה שהיה הוודה לדבריו. ואף על גב דכתב באותה תשובה מכל מקום צריך להתישב עוד בדבר הנה בתשובות אחרות הורה כך אחר הישוב וכמו שכתב גם כן בשמו הרב בעל ספר אדם וחווה לשונו כל צבור וצבור יש להם כח לעשות תקנה והסכמה ביניהם דכל מי שיקדש אשה בלא עשרה שלא יהיו קדושי קדושי וכן כל כיוצא בזה דכל מאן דמקדש אדעתא דמאי דאתנו בני העיר מקדש כך כתב הרשב"א ז"ל ודקדקה מההיא דגמרא מציעא דפרא' המקבל אמר להם הלל הביאו לי כתובת אמכם וכו' שהיה דורש לשון הדיוט עכ"ל. וכן כתב הרא"ש ז"ל נמי בשאלותיו שיכולין בית דין לעשות תקנה שכל קדושי שיהיו ניתנין בלי דעת אביה ואמה וכיוצא בזה שיהיו מופקעין ולא יהו קדושינן. ומוכח לה מההיא דפרק קמא דכתובות שכתבנו מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר כל אשר לא יבוא לשלשת הימים וכו' וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכן בכל דור ודור מקדשי אדעת התקנה שהתקינו חכמי הדור ואין הקדושי חלין אלא לפי תקנתן ואפילו אי קדיש בביאה שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות וכל שכן קדש בכספא דהפקר בית דין הפקר והפקירו הממון הנתון לה ואין כאן קדושינן ע"כ. הילכך יכולין בני העיר להפקיע הקדושינן שנעשיין שלא על פי תקנתם דכל מאן דמקדש אדעתא דידהו קא מקדש כדברירנא וכן הכריע הרשב"א ז"ל בתשובותיו מאותן ראיות וכתב בחתימת דבריו ולפי זה עלה בידנו שיכולין הקהל לעשות תקנה זו והמקדש כנגד תקנתן אין קדושי קדושינן ואינה צריכה גט. זהו הנראה לי בנדון זה להלכה אבל למעשה הייתי חוכך להחמיר ולא הייתי סומך על דעתי זה לחומר הענין להוציאה בלא גט אם לא בהסכמת כל הגלילות כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא על"ל. לפיכך אם נמנו וגמרו כל אותה מדינה ורבניה עם הסכמת כל הקהלות או רובן לסמוך אהני אשלי רברבי לגדור ולקנוס כל המקדש כנגד הסכמתן וכנגד תקנתן ולהפקיע הקדושינן ולהפקירן עד עולם או עד אי זה זמן שירצו גם אני אצא בעקבותיהם ואענה אמנן אחריהם ואכנס בעובי הקורה ולא בשיבא מכשורא. אבל בהסכמת קהל אחד קדוש מקהלות המדינה לבדם לא תבא נפשי בסודם. דאין נראה להקל כל כך בקדושי תורה. ואף על גב דכל קהל וקהל נתייחד לעצמו. ומוכח בפרק קמא דבבא בתרא דאפילו בני אומנות אחת יכולין להתנול ולתקן ביניהם ונעשים כעיר אחת היכא דאיכא אדם חשוב בהדיהו. וכדאיתא התם גבי הנהו טבחי דאתנו בהדי הדדי. וכן בתוספתא רשאין הצבעין לומר כל מה שיבוא בעיר נהיה שותפין בו. רשאין הנחתומים לעשות רגיעה ביניהם כלומר שלא ימכור אדם מהם ברגעו ולא בשעתו וכל מכל מקום לתקוני כי האי גוונא לעצמן לאו כל כמיניהו וכל שכן דאפילו אי הוה מצו לתקוני כי האי גוונא ולאפקועי קדושי תורה לא מצו לאפקועי אלא ממון דידהו בלחוד. אבל ממון שאר הקהלות לא מצו לאפקועי וכי קא מקדש לה חד מיניהו על כרחין דהו קדושי קדושינן ובעיא גט ואלו אין קדושיהו קדושינן ויוצאה בלא גט. אם כן מה הועילו בתקנתן אדרבה דאתי לידי קלקול והו להו מילי דרבנן ותיקוניהו כחוכא ואטלולא. וליכא למימר בהני מאן דמקדש אדעתא דזה הקהל מקדש דלא מקדש אלא אדעתא דכל הקהלות שבמדינה ולא אדעתא דיחידים וכל שכן אם יש במדינה בתי דינין גדולים מבית דינן של אלו דלאו כל כמיניהו. כללא דמילתא דתקנה זו לאו תקנה היא וצריכה גט. ואין זה צריך לפנינו נאם נאמן בבריתך: משה בכהר"ר יצחק ז"ל ן' אל אשקר נ"ר.

Tape blank after 45 minutes... discussion of 1567 document to disqualify witnesses of kiddushin not done according to takana of the community.